

7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : закон України від 23.09.1999 № 1105–XIV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1577-15> (дата звернення: 21.02.2019).

8. Про деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві : постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1112. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1112-2004> – %D0 %BF (дата звернення: 21.02.2019).

УДК 343.98

*Чумаченко Н. Л., провідний судовий експерт Харківського
НДІСЕ*

ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК НЕ ЗА ЦІЛЬОВИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Відповідно до частини першої статті 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, яка полягає в забезпеченні раціонального використання земельних ресурсів, збереженні й відтворенні родючості ґрунтів, захисті їх від псування і забруднення, реалізації громадянами, юридичними особами та державою їхніх прав власності та землекористування відповідно до закону. Важлива роль у захисті прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в земельних і пов'язаних із ними майнових правовідносинах належить судам [1].

З набранням чинності Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 № 963 (далі – Методика) все частіше до Харківського НДІСЕ надходять ухвали про призначення судових економічних експертиз від слідчого судді із питання документального підтвердження розрахунку розміру шкоди заподіяної внаслідок використання земельних ділянок не за цільовим призначенням.

Ця Методика спрямована на визначення розміру шкоди, заподіяної державі, територіальним громадам, юридичним та фізичним особам, на всіх категоріях земель внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу.

Земельні відносини в Україні регулюються Земельним кодексом України (прийнятим відповідним Законом України від 25.10.2001р № 2768–III), у ст. 4 якого визначено, що завдання земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави, раціонального використання й охорони земель [1].

Цільове призначення є однією із базових характеристик будь-якої земельної ділянки, яка визначає її правовий режим.

У статті 19 Земельного кодексу України наведено класифікацію земель України, залежно від їх основного цільового призначення за дев'ятьма категоріями: землі сільськогосподарського призначення, землі житлової і суспільної забудови, землі природо-заповідного та іншого природоохоронного призначення, землі оздоровчого призначення, землі рекреаційного призначення, землі історико-культурного призначення, землі лісгосподарського призначення, землі водного фонду, землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [1].

Порядок здійснення державного контролю за використанням та охороною земель встановлюється законом [1].

Відповідно ст. 5 Закону України від 19 червня 2003 № 963–IV «Про державний контроль за використанням та охороною земель», державний контроль за використанням та охороною земель усіх категорій та форм власності здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі.

Державний контроль за дотриманням вимог законодавства України про охорону земель здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Моніторинг родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення та агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення проводить центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики [3].

Статтею 10 Закону України від 19 червня 2003 № 963–І «Про державний контроль за використанням та охороною земель» V визначені права державних інспекторів у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель, до складу яких включено право складати акти перевірок чи протоколи про адміністративні правопорушення у сфері використання та охорони земель і дотримання вимог законодавства про охорону земель та розглядати відповідно до законодавства справи про адміністративні правопорушення, а також подавати в установленому законодавством України порядку до відповідних органів матеріали перевірок щодо притягнення винних осіб до відповідальності [3].

Згідно з «Положенням про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 15, державний нагляд (контроль) в агропромисловому комплексі в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій і форм власності, родючості ґрунтів здійснює Держгеокадастр (п.3) [4].

У межах своїх повноважень посадові особи Головного управління Держгеокадастру в області мають право складати акти перевірок чи протоколи про адміністративні правопорушення у сфері використання та охорони земель і дотримання вимог законодавства про охорону земель та розглядати відповідно до законодавства справи про адміністративні правопорушення, а також подавати в установленому законодавством порядку до відповідних органів матеріали перевірок щодо притягнення винних осіб до відповідальності; давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) з питань використання та охорони земель і дотримання вимог законодавства про охорону земель відповідно до їх повноважень, а також про зобов'язання приведення земельної ділянки у попередній стан у випадках, установлених законом, за рахунок особи, яка вчинила відповідне правопорушення, з відшкодуванням завданих власнику земельної ділянки збитків (п. 6. Положення) [4].

Отже, державний нагляд (контроль) у частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій та форм власності, покладено на Держгеокадастр.

Методикою передбачено, що розрахунок розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу проводиться Держгеоінспекцією та її територіальними органами або Держгеокадастром та його територіальними органами, а розміру шкоди, заподіяної юридичним та фізичним особам, – територіальними органами Держгеокадастру на підставі матеріалів обстежень земельних ділянок, проведених відповідно до Порядку виконання земельно-кадастрових робіт та надання послуг на платній основі державними органами земельних ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 листопада 2000 № 1619 (п.7) [2].

Під час проведення судової економічної експертизи, при визначенні розміру шкоди, заподіяної внаслідок використання земельної ділянки не за цільовим призначенням, необхідно встановити, чи мають місце в матеріалах справи відповідні розрахунки розміру шкоди, складені компетентними органами.

При проведенні дослідження судовому експерту-економісту необхідно звернути увагу на інформацію про земельну ділянку, а саме функціональне використання земельної ділянки та до якої категорії земель за основним цільовим призначенням відноситься зайнята земельна ділянка юридичною чи фізичною особою.

Порядок визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок використання земельної ділянки не за цільовим призначенням, передбачено п. 5 Методики.

Підставою для здійснення розрахунку розміру шкоди, заподіяної державі, територіальним громадам, юридичним чи фізичним особам внаслідок використання земельної ділянки не за цільовим призначенням, є матеріали справи про адміністративне провадження

складені державними інспекторами, які підтверджують факт вчинення правопорушення, а саме:

- акт перевірки дотримання вимог земельного законодавства;
- протокол про адміністративне правопорушення;
- припис (з вимогою усунення порушення земельного законодавства);
- акт обстеження земельної ділянки.

Об'єктом дослідження за цим видом експертиз є Розрахунок розміру шкоди, заподіяної державі, територіальним громадам, юридичним чи фізичним особам внаслідок використання земельної ділянки не за цільовим призначенням.

Судовий експерт-економіст зазначає, що оцінка акту перевірки дотримання вимог земельного законодавства, складеного контролюючим органом, в частині обґрунтованості встановлених порушень щодо недотримання вимог земельного та природоохоронного законодавства в результаті використання земельної ділянки не за цільовим призначенням, не відноситься до компетенції судового експерта-економіста, оскільки передбачає встановлення фактичних обставин справи та юридичну оцінку дій.

Тому судовий експерт-економіст проводить дослідження правильності визначення безпосередньо розміру шкоди, наведеного в наданому на дослідження розрахунку, складеному державним інспектором.

Таким чином, при дослідженні судовий експерт для підтвердження розрахунку розміру шкоди використовує інформацію щодо використаної земельної ділянки не за цільовим призначенням, зазначену в вищенаведених документах, та вихідні дані, які наведені у додатках до «Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 № 963.

Отже, у ході проведення судової економічної експертизи можливо вирішувати питання щодо арифметичного підтвердження розрахунку розміру шкоди, виконаного відповідними контролюючими органами із застосуванням Методики.

Враховуючи зазначене, економічне дослідження проводиться з питання підтвердження розрахунків розміру шкоди, проведених контролюючими органами із застосуванням Методики, а саме: судова економічна експертиза перевіряє правильність розрахунку розміру шкоди, заподіяної внаслідок використання земельної ділянки не за цільовим призначенням для всіх категорій земель (крім земель житлової та громадської забудови) за формулою 3 та для земель житлової та громадської забудови за формулою 4, які передбачені п. 5 «Методики визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу», затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 № 963, та визначає арифметичну правильність розрахунку, складеного державним інспектором.

Результатом дослідження судового експерта-економіста треба вважати саме висновок щодо арифметичної правильності розрахунку розміру шкоди, виконаному контролюючим органом.

При цьому кваліфікація земель, як використаних не за цільовим призначенням, передбачає вирішення питань права, що не відноситься до компетенції судового експерта – економіста.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 06.02.2019).
2. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 № 2768–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002 № 3–4. Ст. 27.
3. Методика визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу : постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 № 963 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963–2007–п> (дата звернення: 21.02.2019).
4. Про державний контроль за використанням та охороною земель : закон України від 19 червня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963–15> (дата звернення: 21.02.2019).
5. Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15–2015–п> (дата звернення: 21.02.2019).